

УДК 336.7

Олександр Леонідович СИРЧИН

кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: aleks_syrchin@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7206-4439>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА БАНКУ

Сирчин, О. Л. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313-4569); за ред.: М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. № 1 (65). С. 153–160.

Анотація. У статті запропоновано науково-практичний підхід до оцінки кредитоспроможності позичальника українського банку. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано наступне: 1) існуючі проблеми оцінки кредитоспроможності позичальника впливають зі спроб банків видавати незабезпечені кредити і при цьому не формувати резерви під кредитний ризик за рахунок власних витрат; 2) потенційна кредитоспроможність будь-якого позичальника дорівнює нулю і передбачає наявність 100% кредитного ризику; 3) зменшити кредитний ризик і підвищити кредитоспроможність позичальника можна тільки шляхом прийняття банком забезпечення за кредитним договором; 4) сума потенційного кредиту повністю залежить від розміру забезпечення, що надається позичальником за кредитним договором; 5) чистий кредитний ризик зобов'язаний повністю покриватися власними витратами банку по формуванню резервів під цей ризик.

Ключові слова: комерційний банк; кредитна діяльність банку; кредитний портфель банку; кредитоспроможність позичальника банку; кредитний ризик банку; кредитний ризик позичальника банку; витрати банку; резерви банку за кредитними операціями.

Александр Леонидович СЫРЧИН

кандидат экономических наук, доцент кафедры банковского дела, Одесский национальный экономический университет, Украина, e-mail: aleks_syrchin@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7206-4439>

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ КРЕДИТОСПОСОБНОСТИ ЗАЕМЩИКА БАНКА

Сырчин, А. Л. Теоретические основы оценки кредитоспособности заемщика банка // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов (ISSN 2313-4569); под ред.: М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. Одесса: Одесский национальный экономический университет. 2018. № 1 (65). С. 153–160.

Аннотация. В статье предложен научно-практический подход к оценке кредитоспособности заемщика украинского банка. В результате проведенного исследования обосновано следующее: 1) существующие проблемы оценки кредитоспособности заемщика вытекают из попыток банков выдавать необеспеченные кредиты и при этом не формировать резервы под кредитный риск за счет собственных расходов; 2) потенциальная кредитоспособность любого заемщика равна нулю и предполагает наличие 100% кредитного риска; 3) уменьшить кредитный риск и повысить кредитоспособность заемщика можно только путем принятия банком обеспечения по кредитному договору; 4) сумма потенциального кредита полностью зависит от размера обеспечения, предоставляемого заемщиком по кредитному договору; 5) чистый кредитный риск обязан полностью покрываться собственными расходами банка по формированию резервов под этот риск.

Ключевые слова: коммерческий банк; кредитная деятельность банка; кредитный портфель банка; кредитоспособность заемщика банка; кредитный риск банка; кредитный риск заемщика банка; расходы банка; резервы банка по кредитным операциям.

Oleksandr SYRCHYN

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Banking, Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: aleks_syrchin@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7206-4439>

THEORETICAL BASIS FOR ASSESSING THE CREDITWORTHINESS OF BANK BORROWER

Syrchyn, O. (2018). *Theoretical basis for assessing the creditworthiness of bank borrower*. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Teoretychni osnovy otsinky kredytopromozhnosti pozychalnyka banku; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], *Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 1 (65), pp. 153–160.

Abstract. *The article offers a scientific and practical approach to assess the creditworthiness of Ukrainian bank's borrower. As a result of the conducted research, it is proved: 1) the existing problems of assessing the creditworthiness of borrower are based on banks' attempts to make unsecured loans and do not create reserves for credit risk by their own expenses; 2) the potential creditworthiness of any borrower is zero and implies a 100% credit risk; 3) credit risk reduction and improvement of the borrower's creditworthiness are only possible by taking of security under credit agreement by the bank; 4) the sum of a potential loan depends entirely on the amount of the security provided by the borrower under credit agreement; 5) the net credit risk has to be fully covered by the bank's own expenses for the formation of reserves for this risk.*

Keywords: *commercial bank; credit activity of bank; bank's loan portfolio; creditworthiness of bank borrower; credit risk of bank; credit risk of bank borrower; expenses of bank; bank reserves for credit operations.*

JEL classification: G210

Постановка проблеми у загальному вигляді. Банки постійно балансують в просторі між залученими ресурсами і можливістю розмістити їх в надійні кредити (портфель наявних і потенційних кредитних заявок від надійних клієнтів). Балансування між бажанням отримання якомога більш високих доходів за рахунок кредитування і можливістю непогашення виданої кредитної заборгованості (кредитним ризиком) складає практичну основу кредитної політики кожного окремого банку, а, в цілому, становить теоретичну основу того, що кредитний ризик визнаний Базельськими угодами основним ризиком банків. Неповернення кредитної заборгованості породжує фінансові втрати для банків і можливість їх банкрутства. Спроби визначення умов повернення або неповернення кредитної заборгованості в майбутньому на підставі даних минулого в момент прийняття рішення про видачу або не видачу кредиту потенційному позичальникові відомі під загальною назвою «оцінка кредитоспроможності позичальника», яку тісно пов'язують з поняттям «кредитний ризик позичальника».

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Оцінці кредитоспроможності позичальника та кредитного ризику присвячено багато праць, серед яких варто відзначити наступні: К. Вальравен [1, с.60–85], Х. Грюнінг [2, с.123–154], В. В. Коваленко [3, с.91–137; 4, с.154–195], Е. Морсман [5, с.19–34], П. Роуз [6, с.170–280], Дж. Синки [7, с.457–640]. В узагальненому вигляді ці роботи містять такі положення:

1. Оцінка кредитоспроможності позичальника і його кредитного ризику впливає на якість кредитного портфеля банку (банківської системи країни) в майбутньому.
2. Кредитний ризик розуміють як абсолютну суму неповернутих банку коштів за кредитним договором (кредитним портфелем в цілому) або як відносний показник (рівень дефолту): ймовірність неповернення повністю або частково засобів за кредитним договором (кредитним портфелем в цілому).
3. Кредитоспроможність розуміють як здатність позичальника отримати кредит і повернути його банку в майбутньому, що передбачає оцінку кредитного ризику позичальника.
4. Для оцінки кредитоспроможності позичальника і його кредитного ризику застосовується безліч способів (підходів, методів, методик), але жоден з них не має домінуючого положення і не претендує на звання «єдино вірного способу розрахунку».
5. Усі способи оцінки кредитоспроможності позичальника і його кредитного ризику поєднують безліч кількісних показників (дохід, рентабельність, частка на ринку тощо) і якісних характеристик (репутація позичальника, якість управління фірмою, вік, кредитна історія тощо). Безліч показників за допомогою якогось алгоритму (довільного,

формалізованого або змішаного – суб’єктивно-формалізованого) синтезуються у вигляді кількісного або якісного показника (зазвичай, показника умовного – кількість балів, кількісний або якісний рейтинг тощо).

6. При оцінці кредитоспроможності позичальника банк може видавати кредит у випадку, якщо кредитний ризик більше нуля, але потенційні втрати можна покривати за рахунок процентних доходів, одержуваних від видачі кредитів іншим позичальникам.
7. Непокрита забезпеченням абсолютна величина кредитного ризику (чистий кредитний ризик) має покриватися (повністю або частково) власними витратами банку по формуванню резервів під кредитний ризик.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Успішність спроб оцінки кредитоспроможності позичальника або їх провалів становить історію банківської справи, а причинно-наслідкові відносини в кредитному процесі складають теорію оцінки кредитоспроможності позичальника. Практичні наслідки застосування сучасних методик визначення кредитоспроможності в банківській системі України є такими, що можна стверджувати про існування тривалої тенденції підвищеного кредитного ризику (рис. 1). Рис. 1 ілюструє, що відношення сформованих резервів під знецінення кредитів (чистого кредитного ризику) до кредитного портфелю банківської системи країни протягом 2008–2016 рр. становило значні величини і неухильно зростала (лінійне рівняння тренду описує 62,1% загальної варіації показника). Спроби НБУ змінити методику визначення кредитного ризику після кризи 2008 року кардинально не змінили сформовану тенденцію. Тому, питання про науково-практичну методику оцінки кредитоспроможності позичальника залишається відкритим.

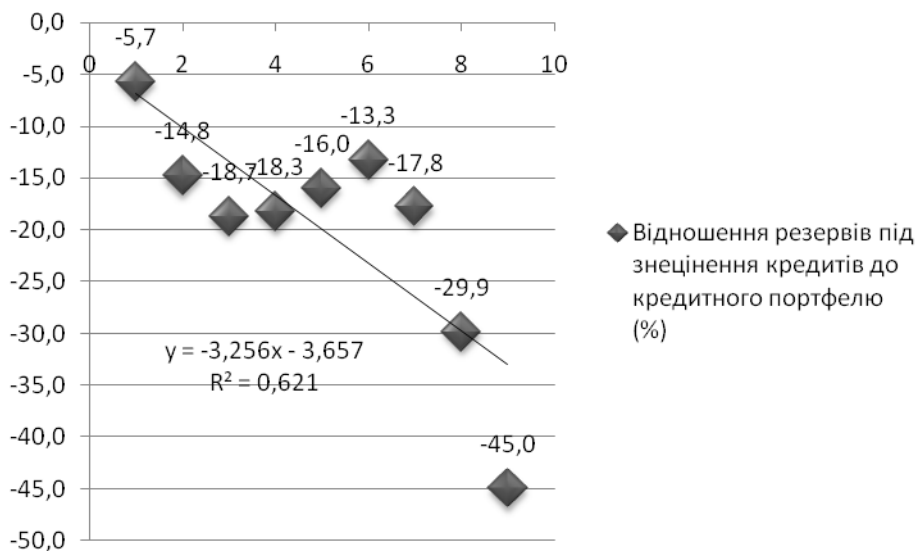

Рис. 1. Відношення сформованих резервів під знецінення кредитів до кредитного портфелю банківської системи України (%) на 01.01.2009–2017 (розраховано автором за даними НБУ [8])

Постановка завдання. Метою статті є спроба сформувати теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника і можливі підходи до науково-практичної оцінки кредитоспроможності позичальника банку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведене дослідження дозволяє стверджувати наступне:

1. У практичній роботі банків кредити видавалися і видаються, тобто існує науково-практичне узагальнення для оцінки кредитоспроможності позичальника.
2. У будь-якого банку при оцінці кредитоспроможності позичальника виникає науково-практичне питання: як визначити, яку суму грошей можна видати потенційному позичальникові в борг так, що він напевно її поверне – існує стовідсоткова ймовірність погашення суми кредитної

заборгованості, тобто кредитний ризик є нульовим? Відповідь на подібну постановку питання: теоретично і практично оцінити кредитоспроможність позичальника неможливо в принципі, тобто видача кредитів з нульовим кредитним ризиком неможлива.

3. Практика банківської діяльності зводиться до того, що кредити видаються без спроби оцінити реальну кредитоспроможність позичальника. Банки можуть тільки обрати спосіб як застрахувати себе (повністю або частково) від невиконання умов кредитного договору, від виникнення чистого (не покритого) кредитного ризику.
4. Існуючі проблеми оцінки кредитоспроможності позичальника впливають зі спроб банків видавати незабезпечені (повністю або частково) кредити (кредити з чистим кредитним ризиком) і при цьому не формувати резерви під кредитний ризик за рахунок власних витрат.
5. Теоретична основа оцінки кредитоспроможності позичальника зводиться до наступного узагальнення:
 - потенційна кредитоспроможність будь-якого позичальника дорівнює нулю і передбачає наявність 100% кредитного ризику, тобто будь-який позичальник може не повернути кредит повністю і це не залежить від суми кредиту;
 - зменшити кредитний ризик і підвищити кредитоспроможність позичальника можна тільки шляхом прийняття банком забезпечення за кредитним договором;
 - сума потенційного кредиту повністю залежить від розміру забезпечення, що надається позичальником за кредитним договором;
 - чистий кредитний ризик має повністю покриватися власними витратами банку по формуванню резервів під цей ризик.

Аргументи, які можна привести на користь вищевикладеного:

1. Існуючі підходи до оцінки кредитоспроможності припускають, що банкіри здатні оцінити можливість потенційного позичальника краще і точніше, ніж це здатен зробити сам позичальник (кваліфікація банкірів вище, ніж у позичальника). Варто зазначити, що, зазвичай, кваліфікація співробітників банку нижче, ніж кваліфікація позичальника, тому що позичальник краще знає сферу своєї діяльності і свої можливості. Отже, потенційний позичальник краще представляє майбутній розвиток подій, ніж банк. Інакше кажучи, співробітник банку змушений покладатися на інформацію потенційного позичальника і діяти на її основі. Таким чином, банк не може сформулювати цілком самостійну оцінку кредитоспроможності позичальника.
2. Існуючі підходи до оцінки кредитоспроможності оцінюють кредитний ризик (ймовірність непогашення кредитної заборгованості), а не кредитоспроможність (суму поворотної кредитної заборгованості). Причиною зсуву питання з оцінки кредитоспроможності на оцінку кредитного ризику є видача кредиту без забезпечення (повністю або частково). Видача бланкових кредитів означає, що банк фактично приймає на себе повністю можливість неповернення кредитів, але визнавати це не бажає. Замість цього він робить спробу обґрунтувати «чому цей ризик становить не 100%, а меншу величину». Для оцінки кредитного ризику формулюються різноманітні методики визначення рівня кредитного дефолту (або подібних показників) позичальника або окремого кредиту. Кількісна оцінка рівня кредитного дефолту і введення її в розрахунок чистого кредитного ризику дозволяє знизити кредитний ризик зі 100% до значно менших величин. У результаті, коли кредитний ризик стає реалізованим на 100%, банкам доводиться збільшувати витрати по формуванню резервів і нести значні збитки або продовжувати приховувати низьку якість окремих кредитів і кредитного портфеля в цілому. На практиці, загальне зниження якості кредитного портфеля в цілому, зазвичай відбувається в умовах кризи, що ще більше погіршує фінансову надійність банків. У результаті банки шукають порятунку в отриманні кредитів від центрального банку країни в надії, що інфляція «з'їсть» частину проблемних кредитів в майбутньому. Зниження купівельної спроможності та зростання кількості грошей призведе до того, що кредитний портфель в майбутньому збільшиться більш високими темпами, ніж виростуть проблемні кредити. Цей алгоритм діє тільки в умовах постійного зростання кількості грошей, яке значно випереджає зростання реального виробництва. Однак, надія на інфляцію не має нічого спільного з оцінкою кредитоспроможності позичальників і кредитним ризиком.

Інакше кажучи, існуюча практика не пов'язана з існуючими методиками оцінки кредитоспроможності і кредитного ризику.

3. Існуючі підходи до оцінки кредитоспроможності в теорії і діючій практиці допускають існування діапазону значень: від «кредит видавати не можна (0% повернення кредитної заборгованості або 100% кредитного ризику)» до «кредит видавати можна і він буде точно погашений (100% повернення кредитної заборгованості або 0% кредитного ризику)». В основі таких підходів є приховане припущення про можливість передбачити або прогнозувати майбутнє. Більш того, це припущення дозволяє робити кількісні оцінки майбутнього. Оскільки на практиці це припущення постійно не підтверджується (одержувані результати постійно відхиляються в більшу чи меншу сторону від прогнозів), то вводиться (на рівні аксіоматичного твердження) гіпотеза про імовірнісний розподіл результатів у майбутньому. Наслідком цієї гіпотези є теоретичне положення: абсолютної впевненості в тому, що виданий кредит буде повернений в майбутньому немає і бути не може, тому що не існує можливості передбачення майбутнього розвитку ситуації зі стовідсотковою впевненістю в її позитивному результаті. Майбутнє є невизначеним не тільки для оцінок банкірів, але й для самого позичальника. Позичальник може допустити суб'єктивну помилку або помилка виникне як результат змін у зовнішньому середовищі: покупці змінять переваги, зміниться фаза економічного циклу, яка веде до зміни платоспроможного попиту, виникнуть виробництва з аналогічними виробами і зміниться рівень конкуренції тощо. Отже, методики, що працюють з вірогідністю (кредитного ризику, дефолту, кредитоспроможності), в принципі не можуть відповісти на питання про те, яку суму можна видати потенційному індивідуальному позичальникові зі стовідсотковою впевненістю в її поверненні?
4. Існуючі підходи до оцінки кредитоспроможності в теорії та діючої практики передбачають виділення групи позичальників в минулому з будь-якого набору ознак, а потім віднесення потенційного індивідуального позичальника до окремої групи з цим же набором ознак. Інакше кажучи, передбачається, що відома ймовірність неповернення кредиту в минулому буде діяти і в майбутньому. За таких підходів виникає низка питань. На якій підставі можна вважати, що ризик неповернення кредиту в минулому для даної групи зберігатиметься в майбутньому? Такої підстави немає, тому що економічні умови можуть змінитися, що автоматично змінить рівень кредитного ризику групи. На якій підставі можна вважати, що середня імовірність по групі діяла навіть в минулому для окремого індивідуального позичальника? Наприклад, кредитний ризик 2% означає, що два зі ста позичальників групи не повернуть 2% від суми кредитів групи (при прихованій умові рівності кредитної заборгованості кожного з позичальників). Питання: хто саме будуть ці 2 «поганих» позичальника і хто саме будуть 98 «хороших» для банку позичальників? Відповідь на це питання на початку кредитного процесу отримати не можна. Відповідь на це питання можна отримати тільки наприкінці, коли закінчатся терміни кредитних договорів або умови договорів будуть порушені до закінчення їх термінів. Більш того, якщо з даного міркування прибрати приховану передумову про рівність кредитних заборгованостей між позичальниками групи, то можна, не порушуючи логіки існуючого підходу, отримати катастрофічні для банку результати. Наприклад, якщо на 2 «поганих» позичальника припадає 98% суми кредитної заборгованості групи, то кінцевим результатом для банку буде втрата 98% кредитної заборгованості, тобто з початкової умови 2% потенційного кредитного ризику отримуємо 98% реалізованого кредитного ризику. Отже, підстави використовувати групові оцінки кредитного ризику для отримання індивідуальних оцінок кредитного ризику (кредитоспроможності, кредитного дефолту) в майбутньому немає. Таким чином, теорія і практика поширення результатів групи позичальників в минулому на очікування для індивідуального позичальника в майбутньому (кредитоспроможність) є неадекватними.
5. Існуючі підходи до оцінки кредитоспроможності в теорії і діючій практиці припускають, що різноманітні види банківських продуктів дозволяють використовувати однакові способи визначення кредитоспроможності. Отже, кредит для проведення окремої торгової операції або споживчий кредит на місяць, кредит на поповнення оборотних коштів на рік,

інвестиційний кредит на п'ять років, іпотечний кредит на п'ятнадцять років та інші види кредитів отримують для одного і того ж потенційного позичальника однаковий рівень кредитного ризику. Інакше кажучи, умови індивідуального кредиту будуть поставлені в залежність від абстрактних майбутніх можливостей конкретного позичальника. Однак можливості позичальника на короткий період часу і на тривалий період часу різні. Із практики банківської діяльності відомо, що, чим більше термін кредиту, що запитується, тим більше невизначеність його погашення. Можливості позичальника при обслуговуванні діючого бізнесу, при розширенні діючого бізнесу і при створенні нового (для нього) напряму бізнесу є різними. Оцінка цих можливостей вимагає індивідуальних оцінок кредитоспроможності позичальника для кожного виду банківського продукту. Таким чином, існуючі методики дають однотипну формалізовану відповідь (засновану на математико-статистичних методиках), що визначає фундаментальне протиріччя між усередненою формалізованою оцінкою кредитоспроможності для всіх кредитних продуктів і оцінкою певного виду кредитного продукту для індивідуального позичальника – при цьому підході способу вирішення цього протиріччя не спостерігається в теорії і в практиці.

6. Існуючі підходи до оцінки кредитоспроможності в теорії і діючій практиці припускають використання кредитної історії позичальника. Здійснюється спроба екстраполювати минулі результати позичальника про погашення раніше взятих кредитів на повернення кредитів в майбутньому. Точність такої екстраполяції буде тим вище, чим більше умови майбутнього повторять минулі умови. Теорія екстраполяції базується, зазвичай, на використанні математико-статистичних підходів, які вимагають наявності сукупності даних і не застосовні до індивідуальних значень. Інакше кажучи, можна встановити кредитний ризик по кредитному портфелю банку або по групі однотипних позичальників в минулому, а також, екстраполювати цей кредитний ризик в майбутнє, але відсутні вагомі теоретичні підстави для спроб екстраполяції індивідуального кредитного ризику позичальника залежно від його кредитної історії.
7. Існуючі підходи до оцінки кредитоспроможності в теорії і діючій практиці припускають використання деякого умовного рейтингу кредитного ризику або кредитоспроможності – умовного кількісного або якісного показника (кількість балів, що визначає розподіл позичальника в групі, наприклад, від «ААА» – вищий рейтинг – до «Д» – кредитний дефолт). Кожен банк або рейтингова агенція встановлюють свої набори кількісних показників і якісних характеристик, і свої набори нормативів для обчислення балів. Більш того, індивідуальні алгоритми, що трансформують первинний набір значень показників в кінцевий результат – рейтинг, також, вибираються банками і агенціями самостійно. Наразі відсутні серйозні теоретичні обґрунтування для формування цих алгоритмів так, щоб вони видавали стійкі результати протягом тривалого часу. На практиці виникають індивідуальні алгоритми, які протягом якогось періоду часу дозволяють більш-менш точно визначати кредитний ризик індивідуального позичальника, але після закінчення цього періоду алгоритм перестає бути адекватним – причини цього явища і момент закінчення його дії теоретично не обґрунтовано і практично не виявлено. Інакше кажучи, з точки зору теорії банківської справи, існуючі в банках і рейтингових агенціях алгоритми для оцінки кредитоспроможності позичальника, по суті, є суб'єктивними. У результаті, ступінь об'єктивності оцінок кредитного ризику, адекватність рейтингів позичальників на практиці піддається великому сумніву і це видно з падіння авторитету найбільших рейтингових агенцій світу. Наслідки світової кризи 2007–2009 років показали, що оцінки кредитоспроможності (рейтинги), які виставляли ці агенції, погано відображали реальний стан справ у позичальників.
8. Існуючі підходи до оцінки кредитоспроможності в теорії і діючій практиці припускають можливість прийняття будь-якого кредитного ризику, якщо одержувані процентні доходи від кредитного портфелю банку перекривають потенційні втрати банку від неповернення частини кредитної заборгованості. Отже, банк заздалегідь передбачає, що частина (наприклад, 2 або 20%) всієї кредитної заборгованості в майбутньому йому не повернуть. Для компенсації майбутніх втрат банк заздалегідь збільшує процентну ставку всім позичальникам на величину процентних доходів, рівних або більших, ніж потенційні втрати. Хто компенсує

втрати по «поганих» позичальниках? Втрати компенсують «хороші» позичальники. Виходить, що банк свої помилки перекладає на плечі сумлінних позичальників. Поки втрати банку від помилкових оцінок кредитоспроможності позичальників не великі, прийнятий підхід дозволяє йому продовжувати свою діяльність – «хороші» позичальники «не помічають» невеликого підвищення процентної ставки. Однак, як тільки процентні ставки по кредитах виростуть надмірно (через помилки банку в оцінці кредитоспроможності) «хороші» позичальники перестануть брати кредити або візьмуть їх в іншому банку. Це викликає кризу в окремому банку або в банківській системі країни в цілому (коли системну помилку в оцінці кредитоспроможності допускають всі банки країни). Отже, підхід, згідно з яким банк покриває кредитний ризик одних позичальників за рахунок доходів, одержуваних від інших позичальників, на практиці призводить до кризи в банку, а в теорії, не має відношення до оцінки кредитоспроможності індивідуального позичальника.

Можливо, існують аргументи на користь застосовуваних підходів до визначення кредитоспроможності, рівня кредитного ризику, рівня кредитного дефолту як імовірного результату по групі та застосовуваного для індивідуального потенційного позичальника, але при проведенні цього дослідження не вдалося виявити адекватних аргументів на користь таких підходів. Реалістичніше припустити, що кредитоспроможність будь-якого позичальника з будь-якого кредитного продукту потенційно дорівнює нулю (кредитний ризик дорівнює 100%) і підвищити її можна тільки гарантіями повернення кредиту (застава, страхівка тощо) або готовністю банку прийняти на себе повністю чистий кредитний ризик. Таким чином, теоретичною межею в оцінці кредитоспроможності позичальника є формула (1), де ступінь некредитоспроможності позичальника (P) або абсолютна величина чистого кредитного ризику (сума резервів, які банк повинен сформувати за таким кредитним ризиком за рахунок власних коштів) дорівнює різниці кредитної заборгованості (сума кредиту і відсотків за весь термін кредитного договору, зменшується на суму повернення траншу кредиту і місячних відсотків; K) і суми забезпечення кредиту (застава, страхівка тощо; O):

$$P = \max \{0; K - O\}. \quad (1)$$

Якщо сума кредитної заборгованості визначається із кредитного договору, то визначення вартості забезпечення уже не так однозначне. Вартість забезпечення, зазвичай, оцінюється за ринковими цінами. Виникає питання: хто і як буде визначати ринкову вартість забезпечення? Це пов'язане питання – від того хто визначає вартість залежить і те, яка її величина. Банк, позичальник і незалежний оцінювач визначають різні ринкові вартості величини одного і того ж забезпечення. Банк намагатиметься знизити вартість, позичальник буде прагнути завищити вартість, а незалежний оцінювач буде коливатися в інтервалі між реальною незалежністю і бажаннями того, хто оплачує цю оцінку забезпечення. Можлива причина такої ситуації полягає в тому, що незалежні оцінювачі не несуть матеріальну відповідальність за виставлену оцінку. Це може бути змінено на користь більшої об'єктивності оцінок забезпечення за кредитом таким чином. Якщо банк, крім одержуваної ринкової оцінки забезпечення, ще матиме договір про викуп забезпечення оцінювачем за вказаною в оціночному акті ціною, то реалістичність такої оцінки буде висока. Якщо створення такої ситуації не можливо, то оцінка незалежного оцінювача стає надмірною з причини своєї не реалістичності та на практиці залишається тільки компромісна спільна оцінка забезпечення банком і позичальником.

Запропонований підхід, крім абсолютної величини некредитоспроможності або кредитного ризику позичальника (формула 1) дозволяє розрахувати її відносну величину (нкс):

$$нкс = \frac{P}{K} \times 100\%. \quad (2)$$

Формула 2 показує, наскільки відсотків позичальник некредитоспроможний за даним кредитом (наприклад, на 2%), а формула 3 показує наскільки він кредитоспроможний (кс) (наприклад, на 98%):

$$кс = 100\% - нкс. \quad (3)$$

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, кредитний ризик і ступінь некредитоспроможності позичальника (у запропонованій інтерпретації термінів) є синонімами і за змістом ідентичні один одному. Зв'язок понять «кредитоспроможності» і «кредитного ризику» як в момент видачі кредиту, так і в процесі його обслуговування, стає очевидною і логічно зрозумілою. Більш того, практика використання цього підходу набуває риси наукової обґрунтованості, адекватності та універсальності єдиного рішення.

Перелік проблем з оцінкою кредитоспроможності і кредитного ризику не вичерпується тим, що описано вище. Залишаються питання коректності законодавчої і нормативної бази, які пов'язані з вилученням забезпечення на користь банку і реалізацією цього забезпечення, процедурою списання банком непогашеної кредитної заборгованості за рахунок резервів, відповідальністю за проведення неадекватної кредитної політики і інші питання, які вимагають подальших досліджень і апробації на практиці.

Література

1. Вальравен К. Управление рисками в коммерческом банке / Пер. с англ. Вашингтон: Институт экономического развития мирового банка, 1997. 303 с.
2. Грюнинг Х. Анализ банковских рисков / Пер. с англ. М.: Весь мир, 2007. 304 с.
3. Діяльність банків у забезпечення сталого розвитку фінансового ринку України: монографія / За ред. В. В. Коваленко. Одеса: Атлант, 2014. 358 с.
4. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В. В. Коваленко. Одеса: Атлант, 2015. 217 с.
5. Морсман Э. Управление кредитным портфелем / Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. 208 с.
6. Роуз П. Банковский менеджмент / Пер. с англ. М.: Дело ЛТД, 1995. 768 с.
7. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. 1018 с.
8. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 06.12.2017).

References

1. Valraven, K. (1997). Risk management in a commercial bank. Trans. from Eng. [Upravlenie riskami v kommercheskom banke; per. s angl.], IEDPB, Washington, 303 s. [in Russian]
2. Gryuning, Kh. (2007). Analysis of bank risks. Trans. from Eng. [Analiz bankovskikh riskov; per. s angl.], Ves mir, Moskva, 304 s. [in Russian]
3. The activity of banks in ensuring the sustainable development of the financial market of Ukraine: monograph (2014). Ed. by V. Kovalenko [Diialnist bankiv u zabezpechennia staloho rozvytku finansovoho rynku Ukrainy: monohrafiia], Odesa, Atlant, 358 s. [in Ukrainian]
4. Credit activities of Ukrainian banks: problems and prospects of development: monograph (2015). Ed. by V. Kovalenko [Kredytna diialnist bankiv Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia], Odesa, Atlant, 217 s. [in Ukrainian]
5. Morsman, E. (2004). Credit portfolio management. Trans. from Eng. [Upravlenie kreditnym portfelem; per. s angl.], Alpina Biznes Buks, Moskva, 208 s. [in Russian]
6. Rose, P. (1995), Bank management. Trans. from Eng. [Bankovskiy menedzhment; per. s angl.], Delo LTD, Moskva, 768 s. [in Russian]
7. Sinki, Dzh. (2007). Financial management in a commercial bank and in the financial services industry. Trans. from Eng. [Finansovyy menedzhment v kommercheskom banke i v industrii finansovykh uslug; per. s angl.], Alpina Biznes Buks, Moskva, 1018 s. [in Russian]
8. Official site of the National Bank of Ukraine [Ofitsiyniy sait Natsionalnoho Banku Ukrainy], available at: <http://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 21.12.2017.